

УДК 811.11: 81'42

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-1.24>

ВЕРБАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ СПЕЦИФІЧНИХ РИС НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ

VERBAL REALIZATION OF SPECIFIC FEATURES OF NATIONAL CULTURE IN THE ENGLISH LITERARY TEXTS

Заболотська О.О.,

orcid.org/0000-0002-8899-8244

доктор педагогічних наук, професор,

*завідувач кафедри англійської мови та методики її викладання
Херсонського державного університету*

У статті висвітлюється актуальна проблема збереження культурної самобутності окремих етнічних спільнот, їхньої національної ідентичності, що формується, змінюється та актуалізується завдяки мові, яка є універсальним засобом самоусвідомлення та ідентифікації людей. На матеріалі роману Дж. Харріс «П'ять половинок апельсина» доведено, що реалії за своєю природою пов'язані з фоновією інформацією, яка охоплює різні елементи духовної та матеріальної культури народу і наповнює концептуальним змістом певні мовні реалії, зумовлюючи її соціально-культурне значення та значимість.

Послуговуючись доробками сучасних науковців, визначено, що реалії можуть бути об'єднані за денотативною ознакою (тобто визначенням предмету чи факту), за лінгвістичною природою (слово, словосполучення, фразеологізм), за приналежністю до лексико-семантичної групи, за часовою ознакою (сучасні, історичні), за локальною ознакою (національні, локальні, мікролокальні, регіональні, інтернаціональні), за семантикою (смісловий зміст культуронімів). У творі міститься достатньо посилань на реальні містечка та географічні об'єкти, назви країн.

Екстрополуючи семантичні класифікації реалій В. Виноградова, А. Ермагамбетової, С. Влахова та С. Флоріна на площину досліджуваного твору, виокремлено денотативні реалії, які позначають предмети побуту, звичаї, традиції, явища мистецтва та суспільного життя і сприяють залученню читача до специфічних французьких звичаїв, ритуалів та традицій. Тематично виявлені реалії поділені на такі групи: «їжа», «одяг», «гроші». У тканині твору проаналізовані реалії сприяють формуванню мовної картини світу за національною ідентифікацією героїні твору, зануренню у колорит французької культури тих часів.

Національно марковані одиниці у творі виступають індикаторами культурних особливостей конкретної національної спільноти, що допомагає відобразити їх культурну своєрідність. Аналіз мовного матеріалу вказує на наявність у творі денотативних ономастичних реалій. До групи ономастичних реалій належать антропоніми та топоніми. Представниками таких реалій у тексті є діячі культури та мистецтва, літературні герої, спортсмени.

Ключові слова: національно марковані одиниці, денотативні ономастичні реалії, національна ідентичність, мовна картина світу.

This article deals with the actual problem of preserving national identity of some ethnic groups, which is formed, changed and actualized by means of a language as a universal means of self-awareness and people identification. The analysis of Harrison's novel "Five quarters of the orange" has proved, that realities in their nature are connected with background information, which combines different elements of spiritual and material culture of people and give conceptual content to any language reality, determining its socio-cultural value and significance.

Following scientific researchers of modern scholars we have defined that realities can be combined according to denotative features (those defining object or fact), to lingual features (word, word-combinations, phraseological units), according to their belonging to different lexico-semantic groups, to the temporal criterion (modern, historical), to location (national, local, micro-local, regional, international), to semantics (semantic content of cultural names). The novel contains a lot of references to real places, locations, geographical objects, country names.

Taking into account the semantic classifications of realities proposed by V. Vinogradov, A. Ermagambetova, S. Vlahov and S. Florin, in the analyzed novel denotative realities have been singled out, which present everyday objects, customs, traditions, phenomena of art and social life and help to attract readers to French rituals and traditions. Thematically realities are subdivided into such groups: "Food", "Clothes", "Money". In the content plane of the novel given realities help to form language picture of the world considering main heroine's national identity, immersing into French culture specificity of that times.

Nationally marked nominations serve in the novel as indicators of cultural peculiarities of a particular national community, which help to express their cultural identity. In the process of text analysis denotative onomastic realities have been singled out. They are represented by anthroponyms and toponyms. In the text they are marked with: personas of art and culture, literature heroes and sportsmen.

Key words: nationally marked nominations, denotative onomastic realities, national identity, language picture of the world.

Постановка проблеми. Стрімка глобалізація сучасного світу дедалі більше загострює проблему збереження культурної самобутності окремих етнічних спільнот. Для багатьох етнонаціональних груп найбільш значущим символом колективного членства виступає мова, у якій відображено концептуальні знання та уявлення, які, своєю чергою, формують мовну картину світу. Національно маркована лексика відображає національно-мовну картину світу певної нації, а також особливості економіки, географії, суспільного ладу, фольклору, літератури, усіх видів мистецтва, науки, побуту, звичаїв носіїв відповідної мови. У реаліях найбільш наочно проявляється близькість між мовою і культурою: поява нових реалій в матеріальному та духовному житті суспільства веде до виникнення відповідних слів у мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Культурно-маркована лексика досліджується багатьма лінгвістами з різних наукових позицій. Так, Г. Томахін за семантичною ознакою розмежовує реалії побуту, норм поведінки, мовленнєвого етикету, географічні, суспільно-політичні реалії, реалії системи освіти, релігії і культури [8]. С. Влахів і С. Флорін виокремлюють географічні, етнографічні та суспільно-політичні реалії [5]. За класифікацією В. Виногорова існують етнографічні, міфологічні, реалії світу природи, побутові реалії та суспільного життя [4]. Ю. Ткаченко висвітлює особливості класифікації реалій та виявлення їхнього аксіологічного потенціалу [9].

Постановка завдання. У контексті нашої розвідки виявляємо семантичні та функціональні особливості реалій у романі Дж. Харріс «П'ять четвертинок апельсину».

Виклад основного матеріалу. Слідом за С. Влаховим та С. Флорінім визначаємо реалії як слова (і словосполучення), які надають характеристику предметам побуту, культури одного народу і не мають еквівалентів для іншого та виражають його своєрідність і колорит [5].

Складність цього мовного явища зумовлює появу різних підходів до класифікації лексичних одиниць, які відтворюють національно-культурну специфіку.

У романі Дж. Харріс «П'ять четвертинок апельсину» паралельно розповідається про події, що відбувалися з однією людиною у різні проміжки часу. Одна сюжетна лінія розповідає про життя дівчинки з французької провінції, тоді як у другій йдеться про ту саму жінку, але вже у наш час. Саме завдяки реаліям читач занурюється у атмосферу тогочасної Франції, має можливість насолоджуватися її колоритом.

Хоча неможливо стверджувати про реальність подій, що відбуваються з Фрамбуазою Дартіжан, у творі міститься достатньо посилань на реальні містечка та географічні об'єкти.

Група топонімів у тексті представлена такими географічними назвами:

– Назви країн:

I have two daughters, Pistache, married to a banker in Rennes, and Noisette, who moved to Canada... [11].

– Назви міст (ойконіми):

Till then, you can taste them for yourself at Aux Délices Dessanges, Rue des Romarins, Angers [11].

– Назви містечок:

Les Laveuses has barely changed since the war [11].
A boy from Courlé [11].

– Назви місцевостей:

The others-Heinemann and Schwartz-knew only basic French, but Leibniz especially might have been a Frenchman himself, someone from Alsace-Lorraine perhaps, with the guttural dialect of the region [11].

Country recipes from her native Brittany were her favorites... [11].

– Назви водоймищ (гідроніми):

Beyond the main street runs the Loire [8]

Усі проаналізовані реалії використовуються для створення просторового середовища і вказують на місце, в якому відбуваються основні події твору, нашоухують читача на розуміння етнокультурної приналежності цього роману. Етнічність базується на зв'язку людини та групи, що визначається географічними й генетичними чинниками. Національна ідентичність є більш широким поняттям. Вона охоплює самоусвідомлення та ідентифікацію персони з певним політичним утворенням. Національна ідентичність формується, змінюється та актуалізується завдяки мові, яка є універсальним засобом самоусвідомлення та ідентифікації персони як представника певної етнонаціональної групи [10, с. 117].

Для багатьох таких груп мова є найбільш значущим символом колективного членства, адже у ній відображено концептуальні знання та уявлення, які, своєю чергою, формують мовну картину світу. У ході індивідуального розвитку через використання мови кожна людина долучається до національної свідомості – спільного знання. Саме завдяки цьому процесу стає можливим формування самоідентичності [10, с. 117].

У контексті твору виявлені реалії допомагають у формуванні мовної картини світу за національною ідентифікацією героїні твору Фрамбуази Дартіжан. Розповідь у романі ведеться від першої особи, що допомагає ще глибше зануритися у простір, у якому перебуває героїня, та виявити характерні риси тогочасної французької культури.

Послугуючись семантичними класифікаціями реалій В. Виноградова, А. Ермагамбетової, С. Влахова та С. Флоріна, виокремлюємо денотативні реалії, які позначають предмети побуту, звичаї, традиції, явища мистецтва та суспільного життя. Їх використання у романі сприяє залученню читача до сприйняття особливих французьких звичаїв, ритуалів та традицій [4; 5].

Тематично виявлені реалії можна поділити на такі групи: «їжа», «одяг», «гроші». Зокрема до групи «їжа» (саме ця група тематичних реалій переважає у даному творі) входять назви страв та напоїв:

Galette bretonne – млинці з тіста з додаванням гречаного борошна, як правило, з несолодкою начинкою:

...the buckwheat pancakes we ate with everything, the far breton and kouign amann and galette bretonne... [11].

Crème pâtissière – густий заварний крем із додаванням борошна та яйцевого білку:

...and wonderful cartwheel tarts on pâte Brisée and crème pâtissière and almond paste [11].

Pain d'épices – французькі пряники.

Crêpes dentelle – мережеві млинці.

Sablés – пісочне печиво:

I began to make cakes and to sell them-the brioche and pain d'épices of the region as well as some of my mother's Breton specialties, packets of crêpes dentelle, fruit tarts and packs of sablés, biscuits, nut bread, cinnamon snaps [11].

Paëlla antfflaise – паелья по-антільськи, специфічне блюдо Західної Європи з рису, спецій, м'яса, морепродуктів або овочів.

Kouign amann – традиційний бретонський листовий пиріг.

Cidre bouché – шипучий сидр.

Liqueur framboise – малиновий лікер:

He had my paëlla antfflaise and the warm artichoke salad, then a piece of my mother's kouign amann, with my own cidre bouché and a glass of liqueur framboise to finish [11].

Tarte Mirabelle aux amandes – французький пиріг із мигдальною начинкою.

Tourteau fromage Clafoutis aux cerises rouges – сирний пиріг із вишнею:

Tarte Mirabelle aux amandes...Tourteau fromage Clafoutis aux cerises rouges...Everything's here, he said softly [11].

Cointreau – французький міцний алкогольний напій із квітково-фруктовим ароматом на основі солодких і гірких апельсинів:

I looked at him as we sat together, the bottle of Cointreau between us and the copper pot of coffee simmering on the stove behind [11].

Terrines de lapin – тушкований кролик:

Only once-this must have been on one of her good days-as we were in the kitchen making terrines de lapin... [11].

Burger américain – американський бургер:

What can I do for you? I've got a lovely burger américain if you'd care to try it [11].

Croissants – невеликий кондитерський виріб із борошна у формі півмісяцю:

I bought bread from the baker's stall and he threw in a couple of croissants, ruffling my hair with his big floury hand [11].

Bierwurst – ковбаска до пива.

Schnitzel – тонкий шматок м'яса, обсмажений у фритюрі.

Keks – сухе печиво.

Strüdel – австрійська страва у вигляді рулету з різноманітною начинкою.

Frikadelle – страва, виготовлена з м'ясного фаршу, котлета:

He talked about his home in Germany, of Bierwurst and Schnitzel, of the Black Forest and the streets of old Hamburg and the Rhineland, of Feuerzangenbohle with a burning orange studded with cloves in a bowl of steaming punch, and Keks and Strüdel and Backenoff and Frikadelle with mustard [11].

Prunelle – теренова настоянка.

Calva – яблуневий або грушевий бренд:

Why should she, when there were dozens of bottles of cider or prunelle or even calva from her native Brittany in the cellar? [11].

Групу «гроші» презентують назви грошових одиниць:

Franc – історична французька монета, пізніше грошова одиниця у Франції до переходу у Євро:

Sez he'd settle for a million francs and a look at that Greta Garbo's underwear [11].

Penny – розмінна грошова одиниця багатьох країн та територій у різні часи:

They've got a knack for making money. Charges the earth for that piece of silk, and never paid a penny for it herself [11].

Категорія «одяг» презентує назви предметів одягу:

Beret – м'який головний убір без козирка, м'яка кругла плоска шапка:

He yanked his beret down over his forehead in a gesture that was somehow final and comic and heroic at the same time, like the world's oldest knight pulling down his visor for a last tilt at the enemy [11].

Аналіз мовного матеріалу вказує на наявність у творі денотативних ономастичних реалій. До групи ономастичних реалій належать антропоніми та топоніми. На думку Р. Зорівчак, саме вони сприяють створенню місцевого колориту [6].

Представниками таких реалій у тексті є:

– Діячі культури та мистецтв:

And I wanted to go to the cinema, to see Laurel and Hardy or Bela Lugosi or Humphrey Bogart, to sit in the flickering dark with Cassis on one side and Reine-Claude on the other... [11].

– Літературні герої:

Like Robin Hood [11].

– Спортсмени:

...I saw-on the river that day was easily as big as one of the crocodiles that Johnny Weissmuller used to wrestle with at the Palais-Doré [11].

Зокрема, серед діячів культури та мистецтв фігурують імена акторів американського кіно: Стен Лорел та Олівер Харді – комедійний дует, один із найбільш відомих у історії кіно; Бела Лугосі – американський кіноактор, що став відомим завдяки ролям у фільмах жахів; Хамфрі Богард – кіноактор, якого вважають одним із найкращих в історії американського кіно.

Серед спортсменів у книзі згаданий Джонні Вайсмюллер – американський пловець, олімпійський чемпіон та всесвітньо відомий виконавець ролі Тарзана у фільмі 1930-х років.

Отже, у площині роману виявлені реалії сприяють формуванню мовної картини світу за національною ідентифікацією героїні твору, зануренню у колорит французької культури тих часів.

Висновки. Інтерпретаційно-текстовий аналіз роману Дж. Харріс «П'ять четвертинок апельсину» дав змогу виокремити ономастичні (антропоніми та топоніми) та денотативні реалії, які слідом за В. Виноградовим, А. Ермагамбетовою, С. Влаховим та С. Флоріним поділяємо на чотири тематичні групи: «їжа», «одяг», «гроші», «мистецтво й культура». Національно марковані одиниці виступають індикаторами культурних особливостей конкретної національної спільноти, що допомагає відобразити їхню культурну своєрідність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білецька О.О. Мовні реалії як вербальне вираження специфічних рис національних культур. *Питання культурології*. 2014. № 30. С. 20–27.
2. Бондар М.В. Класифікація національно маркованих одиниць. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*. 2015. № 30. С. 31–36.
3. Боса А.В. Культуроніми в художньому тексті: принципи класифікації (на матеріалі англomовного художнього роману Надіма Аслама «Мапи загублених закоханих»). *Studia Linguistica*. 2012. Вип. 6. С. 23–30.
4. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
5. Влахов С.И., Флорин С.П. Непереводимое в переводе ; 5-е изд. Москва : Р. Валент, 2012. 416 с.
6. Зорівчак Р. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Львівський ун-т, 1989. 214 с.
7. Подорожна К.Ю. Проблема класифікації реалій та виокремлення історизмів у ній. *Вісник Житомирського університету*. 2014. № 2. С. 271–275.
8. Томахин Г.Д. Реалии – американизмы. Москва : Высшая школа, 1988. 239 с.
9. Ткаченко Ю.В. Особливості класифікації реалій та виявлення їх аксіологічного потенціалу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 58. С. 68–70.
10. Четвертак Є.О. Національна ідентичність у мовній картині світу. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства* : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф., 19–20 квітня 2013р. Суми : Сумський державний університет, 2013. С. 117–119.
11. Five Quarters of the Orange. URL: https://onlinereadfreenovel.com/joanne-harris/36694-five_quarters_of_the_orange_a_novel.html (дата звернення: 15.07.2021).